

ΑΥΘΕΝΤΙΚΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ
(1926-1945)

MUSIC FROM EPIRUS
(1926-1945)

Δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι ομοιότητες και διαφορές της Ηπειρωτικής μουσικής από εκείνες των άλλων διαμερισμάτων της χώρας μας. Οι μουσικοί της παίζουν τα όργανα που συνηθίζονται σ' ολόκληρη τη στεριανή Ελλάδα (κλαρίνο - βιολί - λαούτο - ντέφι) και οι ρυθμοί της είναι βασικά πανελλήνιοι. Πού λοιπόν έγκειται η πρωτοτυπία της;

Σ' ένα μέρος της Ηπείρου, βόρεια από τα Γιάννενα (Πωγωνί - Κόνιτσα - Φιλιάτες) επιχωριάζει μια ιδιόρρυθμη φωνητική πολυφωνία, που δεν τη συναντούμε σε κανένα άλλο μέρος της Ελλάδας (ούτε καν στο Ζαγόρι ή στα Τζουμέρκα) και που δεν είναι άλλη από εκείνην που καλλιεργείται στη Ν. Αλβανία από τους δικούς μας βορειοηπειρώτες και τους νοτιο-αλβανούς Λιάπηδες.

Αλλά και στις περιοχές όπου επικρατεί στην Ήπειρο η μονοφωνία το παίξιμο των οργανοπαικτών ξεχωρίζει, καθώς χρησιμοποιούν ποικίλα, γκλισάντα και άλλα κόλπα χαρακτηριστικά της τοπικής δεξιοτεχνίας, καθώς προβάλλουν στα κλαρίνα πιο πολύ τους χαμηλούς φθόγγους από τους ψηλούς και καθώς καταφεύγουν στη χρήση κλιμάκων, όπου απουσιάζει το ημιτόνιο. Οι ανημιτονικές αυτές κλίμακες, άλλοτε χρησιμοποιούνται με απόλυτη αυστηρότητα κι άλλοτε λειτουργούν σαν σκελετοί μέσα από τους οποίους ξεπηδούν πλουσιότερες ηχητικές γραμμές εμπλουτισμένες από ημιτόνια και τριημιτόνια.

Η Ήπειρος είναι ίσως η μόνη περιοχή της Ελλάδας στην οποία ευδοκμούν φόρμες οργανικής μουσικής που δεν έχουν άμεση σχέση με το χορό. Τα είδη αυτά είναι το «Μοιρολόγι» κι ο «Σκάρος». Το οργανικό «Μοιρολόγι» στην Ήπειρο είναι ένας ανεξάρτητος καθιστικός σκοπός με πένθιμο χαρακτήρα που δεν παίζεται στις κηδείες, αλλά στα πανηγύρια για να τιμηθούν οι νεκροί της χρονιάς και ιδίως αυτοί που χάθηκαν πολύ νέοι. Το παίζουν εναλλάξ το κλαρίνο, το βιολί και το λαούτο και μ' αυτόν κατά κανόνα αρχίζει (και καμιά φορά τελειώνει) η διασκέδαση.

Κάτι παρόμοιο είναι κι ο «Σκάρος» μόνο που αντί από πένθιμο έχει ποιμενικό χαρακτήρα, εφόσον απομεινεί σκοπούς που παίζονται άλλοτε στη τζαμάρα (τοπική ονομασία για μια μεγάλη ξύλινη φλογέρα μήκους περίπου ενός μέτρου). Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο λάτρης της Ηπειρώτικης μουσικής, Γρηγόρης Μπενέκος σε μια πρόσφατή μας συνανλία «ο Σκάρος είναι η φύση σε μια ιδιαίτερη εικόνα. Είναι σαν να υμνείται στο Σκάρο η γέννηση της μέρας, του φωτός, της ζωής. Απ' αυτήν την άποψη λοιπόν δεν έχει καμία σχέση με το «Μοιρολόι», παρόλες τις επιφανειακές τους ομοιότητες. Στο Σκάρο, εκτός από τα κουδούνια που ακούγονται στη συνοδεία, η μουσική αποτυπώνει το ποδοβολητό των προβάτων και κατά κάποιον τρόπο το κελάιδισμα των πουλιών».

Παρόλο που μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το Ηπειρωτικό μουσικό ιδίωμα είναι σχετικά ομοιογενές υπάρχουν και υποπεριοχές με κάποια δικά τους χαρακτηριστικά. Μιλήσαμε ήδη για την ιδιότυπη φωνητική μουσική που ευδοκίμει βόρεια από τα Γιάννενα. Η περιοχή Ζαγορίου, διεκδικεί την πατρότητα του «Ζαγορίσιου» χορού σε 5/8 (2+3), που καταλήγει ενίοτε σε Τσάμικο. Στο Μέτσοβο και στα γύρω βλαχοχώρια, εκτός από τραγούδια στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, συναντούμε τον «Συγκαθιστό» χορό στο ιδιότυπο μέτρο των 8/8 (2+3), που ισχύει και για έναν άλλο χαρακτηριστικό Ηπειρωτικό χορό, το «Μπεράτι». Στα Τζουμέρκα συνηθίζεται ένας χορός, που άλλοτε λέγεται «Κύκλες» κι άλλοτε «Καγκελάρι» και που ακολουθεί το κοινό μέτρο των 6/8 και χορεύεται «Στα Δύο» - χωρίς όργανα - στα μεγάλα ετήσια πανηγύρια ορισμένων χωριών, όπως οι Χουλιαράδες.

Στο νομό Άρτας το ύφος της μουσικής συμπύπτει σε γενικές γραμμές όχι τόσο με της υπόλοιπης Ηπείρου, όσο μ' εκείνο των γειτονικών νομών της Θεσσαλίας και της Ρούμελης. Σημαντικές ιδιομορφίες θα βρούμε και στα τραγούδια και στους χορούς των Ιωαννίνων και της Πρέβεζας, που όπως τονίζει ο Σίμων Καράς συνθέτονται από νησιώτικα και πολύτιμα στοιχεία και μοιάζουν μ' εκείνα των μεγάλων πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται τα τραγούδια του «Αληπασαλίδικου» κύκλου, τα γιαννιώτικα στιχοπλάκια (τοπική ονομασία για τα ομοιοκατάληκτα δίστιχα) και ο χορός «Φυσούνι» που ακολουθεί το χαρακτηριστικό 9/8 (2+2+3) του Καρσιλαμά. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στα Γιάννενα και την Πρέβεζα σε αντίθεση με την γύρω ύπαιθρο ήταν κάποτε ιδιαίτερα δημοφιλή τα σαντούρια, τα κανονάκια και τα ούτια.

Η μουσική της Ηπείρου, είναι από τα πιο ολοκληρωμένα και αγαπητά παραδοσιακά μουσικά ιδιώματα της χώρας μας. Μάλιστα πολλοί από τους ξένους που ενδιαφέρονται για τη μουσική μας την προτιμούν, ίσως γιατί βασίζεται σε ανημιτονικές κλίμακες που έχουν παγκόσμια διάδοση σ' Ανατολή και Δύση. Ο δίσκος αυτός περιέχει μερικά από τα ωραιότερα παραδείγματα της Ηπειρωτικής μουσικής σε παλιές αυθεντικές εκτελέσεις.

Από σπάνιους αμερικάνικους δίσκους 78 στροφών.
Από τη συλλογή του ΚΩΝ/ΝΟΥ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ή ΡΑΡΡΑΣ και
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ
Σχεδιασμός εξωφύλλου: ΑΡΓΥΡΩ ΣΥΡΙΓΓΑ
Οι φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗ ΚΑΛΥΒΙΩΤΗ
Καθαρισμός και παραγωγή ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΦΑΛΗΡΕΑΣ

The similarities and the differences between the music of Epirus and the music of other districts of Greece are not easily defined. In Epirus the musicians play the instruments which are common in the whole of inland Greece (the clarinet, the violin, the lute, the tambourine) and the rhythm is basically panhellenic. Where does its originality lie then?

There is an area in Epirus, north from Ioannina (Pogoni, Konitsa, Philiates), where one encounters an endemic peculiar vocal polyphony, which is not to be found anywhere else in Greece (not even in Zagori or in Tzoumerka). This is no other than the one which is calculated in Southern Albania from the Greeks of Northern Epirus and the «Liapides».

But even where solo is to be found in Epirus, the music as played on the instruments stands out because the instrumentalists practise ornaments, glissandi and other tricks which are characteristic of the local skill: they put forth on the clarinet the low notes more than the high notes and they use scales where the semitone is absent. These unhemitonic scales are being used sometimes with an absolute strictness and sometime they function like a frame from which emerge sounds enriched by semitones and augmented seconds.

Epirus might well be the only district in Greece where there flourish forms of organic music which don't have an immediate relation to dance. This kind of music is the «Lamentation» and the «Skaros». The organic «Lamentation» in Epirus is an independent sedentary tune of a mournful character which is played in fairs - not in funerals - in order to honour the dead ones of the year and particularly the ones who died very young. They play alternately the clarinet, the violin and the lute. As a rule, this is how the amusement starts (and ends also sometimes).

«Skaros» is similar in a way, except that it has a pastoral instead of a mournful character, as it imitates tunes which are played on the «tzamara» (a local name for a big wooden flute, approximately of a one-metre length). According to Grigoris Benekos who is a devoted admirer of the music of Epirus, as reported to me in a recent talk we've had, «Skaros» is nature in a special image. It is as if the birth of the day, the light, the life, are being praised in Skaros. When seen in this aspect then, there is no relation to «Lamentation», although there are similarities on the surface. In Skaros, apart from the bells ringing in the accompaniment, the music conveys the sheep when tramping their feet and, in a way, the birds' chirping».

Although we may consider the musical peculiarity of Epirus as a relatively homogenous one, there also are sub-districts with certain characteristics of their own.

We already have spoken about the singular phonetic music prospering in the north of Ioannina. The area around Zagori, claims the paternity of the «Zagorissios» dance played in 5/8 (2+3) which occasionally ends in «Tsamikos». In Metsovo and the nearby villages, apart from songs in the local idiomatic language, we encounter the «Syngathistos» dance in the singular metre of 8/8 (2+3+3), which is also valid in another characteristic dance of Epirus, the «Berati». Another dance is in use in Tzoumerka, which is called either «Kykles» or «Kangelari» and which follows the common metre of 6/8 and is danced «In twos» - without organs - in the big yearly fairs of certain villages, the Houliarades for example.

In the province of Arta the style of music coincides in a general way more to the style of the neighbouring provinces of Thessalia and Roumeli than to the one existing in the rest of Epirus. We will also find important peculiarities in the songs and dances of Yannena and Preveza which, as Simon Karras points out, are being composed by elements found in the islands and Istamoul and which resemble the ones found in the big cities of Western Macedonia. In this category we class the songs of the «Ali-Pasha» cycle, those from Yannena with rhyming couplets and the dance «Fyssouni» which follows the characteristic 9/8 (2+2+2+3) of the Karsilama. It is worth mentioning here that in Yannena and Preveza, as opposed to the surrounding open country, the sandouri, «kanonaki» and outi were once very popular.

The music of Epirus is one of the most complete and beloved musical particularities in our country. Many foreigners interested in our music consider it as one of their favourite, maybe because it is based on anhemitonic scales with a world-wide spread in the East and the West. Some of the best examples of the music of Epirus are included in this record, done in old authentic performances.

M. Dragoumis
1993

From rare U.S.A. records 78's
From the collection of CONSTANTINE PAPAKONSTANTINOU or PAPPAS
and HARALAMBOU PAVLOPOULOU

Cover design: ARGIRO SIRINGA

Photo by the Archive of ARISTOMENIS KALYVIOTIS

Mastering & production by GREGORY FALIREAS

